

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ประชาชนและธรรมาภิบาล: การสำรวจทัศนคติของคนไทยในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ สำรวจทัศนคติต่อหลักธรรมาภิบาลของประชาชนภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนที่อาศัยในต่างพื้นที่กันระหว่างเขตเทศบาลเมือง/นคร เทศบาลตำบลและนอกเขตเทศบาลรวมทั้งในภูมิภาคที่ต่างกัน นอกจากนี้ยังศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภูมิหลังและการรับรู้ข่าวสาร ที่มีต่อทัศนคติในมิติต่างๆของหลักธรรมาภิบาล

วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (multistage -sampling) ด้วยการเลือกจังหวัดในภาคเหนือ 4 จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำปาง พิจิตร และอุตรดิตถ์ และ 4 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ นครราชสีมา อุรธานี หนองคาย และอุบลราชธานี โดยแบ่งพื้นที่เป็น 3 ชั้นภูมิ คือ เขตเทศบาลเมือง/นคร เขตเทศบาลตำบล และนอกเขตเทศบาล แล้วจึงได้ขอให้สำนักงานสถิติแห่งชาติสุ่มชุมชนอาคารในแต่ละชั้นภูมิ คือ ในแต่ละจังหวัดสุ่ม 25 ชุมชนอาคารในเขตเทศบาลเมือง/นคร 10-16 ชุมชนอาคารในเขตเทศบาลตำบลและหมู่บ้าน 20 หมู่บ้านนอกเขตเทศบาล การสุ่มครัวเรือนในแต่ละชุมชนอาคารหรือหมู่บ้าน ใช้วิธีการสุ่มอย่างเป็นระบบ แล้วจึงเลือกสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวหรือคู่สมรสเป็นหลัก ถ้าไม่ได้จึงค่อยสัมภาษณ์บุตรและญาติที่อยู่อาศัยถาวร ที่มีอายุระหว่าง 20-70 ปี

การดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามได้ดำเนินการในช่วงเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม 2548 โดยได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างดังนี้ ประชาชนในภาคเหนือในเขตเทศบาลเมือง/นคร 840 คน เขตเทศบาลตำบล 585 คน และนอกเขตเทศบาล 960 คน และประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเขตเทศบาลเมือง/นคร 840 คน เขตเทศบาลตำบล 600 คน และนอกเขตเทศบาล 960 คน รวมกลุ่มตัวอย่าง 4,785 คน

การศึกษาได้สำรวจทัศนคติของประชาชนต่อหลักธรรมาภิบาลใน 4 มิติ ประกอบด้วยหลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ และหลักการมีส่วนร่วม ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

หลักนิติธรรม ผู้ตอบส่วนใหญ่เห็นว่าการบังคับใช้กฎหมายของไทยยังไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งการบังคับใช้อย่างยุติธรรมบ้างไม่ยุติธรรมบ้างก็ถือเป็นเรื่องธรรมดา จากการศึกษายังพบว่าผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีทัศนคติพื้นฐานแตกต่างจากหลักการที่ควรจะเป็น แม้ส่วนใหญ่จะเห็นว่าการบังคับใช้กฎหมายไม่มีความยุติธรรมแต่ก็ยังมีส่วนที่ยอมรับและทนต่อสภาพดังกล่าว และประมาณร้อยละ 40 เห็นว่ากฎหมายควรบังคับใช้ได้อย่างยืดหยุ่น สามารถเปิดให้เจรจาต่อรองประนีประนอมได้ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นทัศนคติที่ขัดต่อหลักนิติธรรม นอกจากนี้การคอร์รัปชันเป็นอีกหนึ่งประเด็นสำคัญซึ่งก่อให้เกิดการบิดเบือนขั้นตอนต่อหลักนิติธรรม ซึ่งพบว่าผู้ตอบถึงประมาณ 1 ใน 4 ยอมรับวิธีการติดสินบนหรือใช้เงินได้โตะเพื่อแลกกับการรับบริการที่สะดวกรวดเร็วขึ้นหรือให้เจ้าหน้าที่รัฐเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ต่อความผิดเล็กน้อยของตน โดยไม่เป็นเรื่องที่ผิดแต่อย่างใด

หลักความโปร่งใส แม้กลุ่มตัวอย่างกว่าร้อยละ 80 จะเห็นว่าภาครัฐจำเป็นต้องให้ข้อมูลการตัดสินใจด้านนโยบายและการใช้จ่ายงบประมาณ แต่ในความเป็นจริงกว่า 2 ใน 3 กลับไม่ทราบข้อมูลดังกล่าว และยังพบว่าประมาณร้อยละ 30 ก็ไม่ทราบสิทธิขั้นพื้นฐานของตน นอกจากนี้ยังมีประเด็นด้านระเบียบและกระบวนการทำงานภาครัฐยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร เนื่องจากเอกสารแบบฟอร์มที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่เอื้อต่อประชาชนส่วนใหญ่ นอกเขตเทศบาลที่มีการศึกษาน้อย

หลักความรับผิดชอบ แม้กลุ่มตัวอย่างประมาณ 4 ใน 5 จะเห็นว่าภาครัฐควรได้รับการตรวจสอบอย่างไรก็ตามมีจำนวนไม่น้อยโดยเฉพาะพื้นที่นอกเขตเทศบาลประมาณร้อยละ 25 ของภาคเหนือและร้อยละ 30 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลับมองว่าไม่จำเป็นต้องตรวจสอบรัฐบาล โดยเห็นว่าผู้นำรัฐบาลเปรียบเสมือนหัวหน้าครอบครัวที่ต้องเชื่อฟังการตัดสินใจของเขาทุกเรื่อง ซึ่งในภาคเหนือพบว่าผู้ที่อาศัยในเทศบาลเมืองจะเห็นด้วยกับความคิดดังกล่าวน้อยกว่าผู้อาศัยนอกเขตเทศบาล

หลักการมีส่วนร่วม แม้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ประมาณร้อยละ 95 จะไปเลือกตั้งบ่อยๆ หรือเป็นประจำ แต่ส่วนใหญ่ไม่เคยคุยเรื่องการเมืองในวงสนทนารวมทั้งไม่เคยเข้าร่วมประชุมหรือชุมนุมทางการเมืองเลย ในภาคเหนือเขตเมืองส่วนใหญ่จะเห็นว่าตนเองควรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของประเทศทุกระดับ ในขณะที่ผู้อาศัยนอกเขตเทศบาลเห็นว่าตนเองควรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเฉพาะระดับท้องถิ่นเท่านั้น ประเด็นที่น่าสนใจคือบางส่วนเห็นว่าเรื่องปากท้องการทำมาหากินของตนสำคัญมากกว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งความเห็นดังกล่าวจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นในพื้นที่นอกเขตเทศบาล

จากการศึกษาสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้คือ ในประการแรก ประชาชนที่อาศัยในเขตเทศบาลเมือง/นคร มีทัศนคติที่สนับสนุนหลักธรรมาภิบาลมากกว่าผู้ที่อาศัยในเขตเทศบาลตำบล และนอกเขตเทศบาล ประการที่สอง ในภาพรวมประชาชนในภาคเหนือมีทัศนคติที่สนับสนุนหลักธรรมาภิบาลมากกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และประการที่สาม ในแต่ละพื้นที่ คือ เขตเทศบาลเมือง/นคร เขตเทศบาลตำบล และนอกเขตเทศบาลนั้น การศึกษาและการอ่านหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติต่อธรรมาภิบาล อย่างไรก็ดีตามการที่ธรรมาภิบาลโดยรวมจะสมบูรณ์ได้นั้นจำเป็นต้องมีความสอดคล้องเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างมิติต่างๆ และระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 3 กลุ่ม คือ ภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน ดังนั้นหากมีมิติใดมิติหนึ่งที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างแท้จริงจะส่งผลให้โดยภาพรวมของหลักการอ่อนแอลง การสำรวจในครั้งนี้พบว่าประชาชนบางส่วนยังมีทัศนคติที่ขัดต่อหลักนิธิธรรม หลักความรับผิดชอบ และหลักการมีส่วนร่วม และแม้ว่าส่วนใหญ่จะมีทัศนคติที่สนับสนุนธรรมาภิบาลก็ตาม แต่จะมีพฤติกรรมที่สวนทางกับทัศนคติ จึงไม่สามารถนำไปสู่ข้อสรุปได้ว่า ประชาชนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีค่านิยมและทัศนคติที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง